

„НИКОЙ НЕ МЕ ОБИЧА“ В КОНТЕКСТА
НА ЮНОШЕСКОТО РАЗБИРАНЕ
ЗА РОДИТЕЛСКА ЛЮБОВ
В ПОЛЕТО НА АСОЦИАЛНОСТТА

Доротея Дунева*

“NO ONE LOVES ME” IN THE CONTEXT
OF THE ADOLESCENT UNDERSTANDING
OF PARENTAL LOVE
IN THE FIELD OF ASOCIALITY

DOI: 10.54664/UFBK1139

Doroteya Duneva

Abstract: Adolescence is a period of rapid physiological and psychological changes. The transformation of the child into an adolescent puts the entire family system to the test. This is a time of examination of what has been done in terms of education by the parents, of their authority, ways of communication, and emotional connection. Despite the demonstrated withdrawal of grown children and the dominance of peer relationships, parents are and remain the force that provides support, acceptance, and understanding. When, for various reasons, this does not happen, the adolescent feels angry, confused, and very lonely, and could find an opportunity for appreciation and recognition in destructive antisocial decisions.

Keywords: adolescence; parents; asociality; parental love.

Юношеството е буря от физиологично израстване, психологични промени и усвояване на нови социални роли. Многоликостта на този период е предизвикателство и възможност за онези, които го изследват. В подкрепа на последното бих използвала

* Доротея Дунева – гл. ас. д-р в катедра „Психология“ към Философски факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. e-mail: teia_duneva@abv.bg

като аргумент твърдението на Деларош, че „съществуват множество юношества, съобразно гледната точка, която човек заема и можем да говорим за физиологичен, социологически, психологически или психоаналитичен аспект“ (Деларош, 2011: 88). Този период обозначава нещо толкова конкретно като очевидните физически изменения от една страна и трудната за структуриране, поради своята разнообразна вариативност, психологическа трансформация. Естествената логика на разсъждение следва био-психо-социалния модел на изграждане на юношеската личност. Още началото на XIX век науката обръща специално внимание на хормоналното влияние не само върху морфологичното развитие на организма, но и за настъпващите психофизиологичните промени. Динамиката, устойчивостта и смяната на едни характерни особености с други се обвързват с неврофизиологичното съзряване на юношата. Фокусът върху единството организъм – личност позволява да се изследват промените в структурата на индивидуалната психика и доминантите на нейните чувствени и междуличностни компоненти. Предизвикателство пред личното израстване на юношите е справянето със „задължителните и ясно изразени кризи“ скициращи характерната нестабилност в този житейски период. (Левкова, 2003).

Да се проследи еволюцията на детското превръщане в юноша е възможно само през пълнотата на идеята за „закономерно силен подем в цялата жизнена дейност и дълбоко преустройство на организма и неговите функции“ (Йончев, 1969:30). Всяка промяна в юношеството е трайна и постоянна в своето физиологични измерение, интелектуално съзряване и усъвършенстване на познавателни процеси. Фактът, че учените продължават да изследват и обновяват знанията за този период означава, че той е значително по-сложен особено от гледна точка на създаването на познавателен стил за цялостно схващане на света, себе си и другите и закрепването на социалната автономност на юношите. „Личността на младежите се раздвоява между стремежа за самостоятелност и реалната материална зависимост, между желанието за твърдост и емоционалната чувствителност, между

стремежа за висока стойност в живота и чувството за неувереност в собствените сили, между потребността от широк социален контакт и желанието за усамотяване“ (Йончев, 1969:37). Едновременно привлечени и заплениени от възможностите на своето пораснало тяло, гневни, че не могат да се впуснат в изследване на света и бъдещето юношите пренебрегват липсата на социален опит и проявят склонност към рисково учене през проба-грешка. Също както в детството те се движат между реалното и въображаемото, но създадени не от приказки, а от реална среда наситена със силни емоционални контакти и партньорства в различни референтни групи. Интрапсихичните образи и отражения от тези процеси са низ от опити да се открие собственото „Аз“ в полето от интимни и социални преживявания. В условността на родителските и очакванията на обществото юношите могат да обявят за мними правила, нагласи, та дори и стигми и да разпознаят като съществени за тяхното бъдеще асоциални девизи. Правят го защото отъждествяват онази част от себе си, която искат да откъснат завинаги от детството, от зависимостта и играта, със съвременни модерни образи и защото предполагат, че и най-малкото отклонение от детския образ е начин да се почувстват по-уверени в новия „Аз,, за който мечтаят. Тази своеобразна младежка култура на отхвърляне на родителски и институционални авторитети не цели заличаването им, а заявяване на себе си в социалните граници на другите. „Причината е, че има нови територии и нови ценности, които трябва да се защитават“ (Дунева, 2020: 51). Родителят, независимо от привързаността, емоционалната и поведенческа подкрепа се превръща в авторитарен персонаж в стремежа си да удържи юношеския устрем да тестира на всяка цена своите и границите на другите. В категориите на отношенията родител – юноша се моделират онези социалнопсихологически образци, благодарение на които младежите устояват на натиска от референтни групи и социални феномени, когато тяхното влияние пречупва асоциално личността им през перспективите си.

Промените в собственото тяло се преживяват от юношите като поразителни и предизвикват полярни емоционални реакции,

както и рискови поведенчески решения. Приемайки отчетливите знаци на физическа промяна като драматична проява на собствения им организъм, младежите трудно регулират раздразнителността към обкръжението си особено в дома. Ако родителите не оказват емоционална подкрепа юношите възприемат едностранчиво и крайно негативно нарасналите обществени изисквания към тях, които често противоречат на собствените им умения и способности и най-вече на актуалните им интереси. В известен смисъл динамиката на юношеството ревизира ефективността на възпитателните модели и гъвкавостта на родителските решения. Еднакво опасни в контекста на психологичните, социални и здравни последици са както свръхпротекцията в безсилното и санкциониране, така и либералното отдръпване от отговорност и контрол (също толкова безсилно в справянето с възникналите юношески проблеми). Родителите трябва да се справят с възмущението от детронирания си авторитет и да останат в позицията на сигурен, подкрепящ източник на любов и лична отговорност. Нуждата от нови идеи и съмишленици, които да изследват е естествена реакция на младежкото стремление към собствена автономия и идентичност. Защото освен всичко друго за младежите идентичността означава най-вече свободна воля да избират и да носят отговорност за последиците от решенията и поведението си. Ценностната стойност, смисъла на свободния избор, базисните добродетели се изграждат в семейството. Именно те обозначават онези качества на характера, които съумяват да противостоят на деструктивното влияние на средата.

Г. Петров (1985: 85) определя асоциалното поведение като „опозиционно и демонстративно поведение на подрастващите и юношите, което се изразява в незачитане или отхвърляне на законово приетите правила или норми“. Учените отдавна изследват структурата на асоциалния избор и поведение. Факторите (лични и социалнопсихологически) се разглеждат като система от взаимовлияещи феномени, сред които динамиката в семейството е с най-съществено въздействие. Родителската любов, грижа и съпричастност създават устоите на личностното израстване на дете-

то и подходящо усвояване на социален опит. В полето на асоциалността липсите в отношенията с родителите не представляват просто травматичен фрагмент съхранен в лошия опит на юношите, а съществен предиктор за деструктивно поведение.

Идеята за обичта между родител и дете е като за естествен и животворен извор на любов, грижа, съзряване и социално добруване. Ерих Фром пише в „Изкуството да обичаш“ за майчината любов като за блаженство, което не е нужно да се завоюва и заслужава, но и не може да се създаде, възпре или спечели. Ако я има – пише Фром – майчината любов е благословия, „ако я няма животът е лишен от цялата си красота,. Да бъде обичано за това, което е, предоставя изключителна възможност на детето да изпита радост от любовта и да „откликва с признателност“ на това безусловно приемане. Нишката на обичането се изплита в годините опит на детето да се свързва с другите, да споделя част от себе си, да дава, да остане обожавано и зачитано, но да усети способността си да бъде извор на любов. Юношите жадуват „зряла любов“, отвъд егоистичната и самотна необходимост да получават. Те желаят да вълнуват другите, да заслужат обич, чрез свързване, доверие и всеотдайност към тях. Така детското „обичам те, защото се нуждая от теб“ пораства в зрялото „нуждая се от теб защото те обичам“. (Фром, 2019: 44–45).

Депривацията има не само широки граници на проявление, от недостатъчна обич до пълна социална изолация, но и тежки психологически и поведенчески последици за юношата. Когато майчината любов не оставя безусловно позитивни следи в настоящето, детето отвежда условността към обичането в своето бъдеще. Юношите превръщат болката от отхвърлянето в критичност към себе си и другите. „Аз не заслужавам да бъда обичан такъв какъвто съм“ създава личност екзистенциално убедена, че светът не я приема и избира деструктивни адаптивни стратегии обвързани или с демонстрация на ярост и надмощие, или с отдръпване и отчуждение. Както пише един най-сериозните изследователи на юношеската асоциалност, Валентина Златанова: “Отсъствието на майката за продължителен период от време, когато детето

е малко формира емоционална безчувственост и неспособност за трайна и дълбока интимна връзка. По-късно юношите имат ниска социална приспособимост, неадекватна самооценка и неефективна социализация. Качества характеризиращи насилници (Златанова, 2017:12).

Семейната динамика има способността за насочващо развитие на детето през естествената възможност да задава поведенчески модели, да възпитава в ценности, да обективизира отношенията през нагласи, вярвания и предразсъдъци, да поверява своите предписания. Може би няма да е спекулативно, ако кажем, че раждането на дете има хронология отвъд обективната дата и година на появата му. Родителите създават общо пространство задавайки отношения и правила през особеностите на своите характери, които организират тяхната енергия, за да преследват целите си, да определят доминантните сред тях и да мотивират поведенческите си решения. В границите или просторите (според миогледа и нагласите) на дома те отглеждат и възпитават децата си. Разбира се изпълняват тези социални роли през собствените си личностни черти, социално положение, икономически, културен, религиозен и пр. статус и ресурси.

Да се коментират родителските грешки в контекста на възникнала или рецидивираща асоциалност е като да се прави аутопсия на механизмите на безсилието. Опитва да се структурират причините е безспорно позитивен защото има емпирични основания за изводите и обобщенията и най-важното дава възможност за абстрактно мислене в посока обособяване на характеристика или елемент от дадено явление като отделен обект на познание. В контекста на влиянието на семейството върху асоциалността такива могат да бъдат стиловете на възпитание, липсата на родител, загуби и травми преживявани като общи за всички в дома, алкохолизъм и всякаква друга зависимост на родител, агресивност и насилие над членове на семейството, бедност, културна и образователна нищета и т.н. Изследването на всеки един от тези вътрешносемейни фактори би могло да разкрие част от причините за родителското безсилие към тревожните избори на тяхното

дете. Турбуленциите зад вратите на дома имат дългосрочни ефекти върху психическото и физическо здраве на юношата. „Всеки периметър от семейната система оказва влияние върху усвояването, споделянето или отхвърлянето на определени морални ценности“ (Кардашева, 2008: 173).

Дръзвайки отново “ да посегнем“ към абстрактното можем да открием един общ елемент във всеки един от гореизброените фактори – устойчивото преживяване на юношата за изоставеност, което в чувствен аспект е унизително усещане, че не заслужава обич, а в екзистенциален, че обичта няма смисъл.

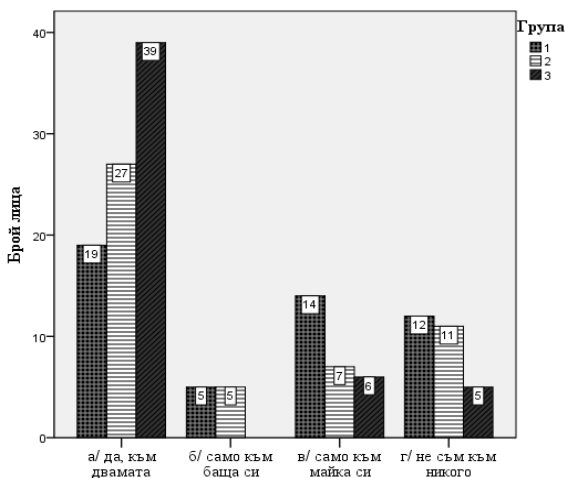
Вярвам, че бих могла отчасти да илюстрирам част от изложението дотук с резултати от проведено 2019г. изследване на момичешката асоциалност в рамките на дисертационен труд „Асоциалност на лица от женски пол в юношеска възраст и подходи за психокорекция,. С оглед темата на доклада ще си позволя да цитирам единствено резултатите свързани с отговор на три въпроси от анкетна карта за установяване на личностни особености и отношения. Изследваните лица бяха съответно момичета с асоциално поведение (1 гр.), момчета с асоциално поведение (2 гр.) и момичета без асоциално поведение (3 гр.) от различни институции.

Възраст на изследваните лица в трите групи

Група	N	%	M	SD	min	max
Момичета с асоциално поведение	50	33,3	15,20	1,60	13	18
Момчета с асоциално поведение	50	33,3	14,72	1,65	13	18
Момичета без асоциално поведение	50	33,3	16,02	1,02	15	19
Общо	150	100,0	15,31	1,54	13	19

Привързана/н ли си към родителите си? (Дунева, 2020: 223)
Таблица 2. Честотни и процентни разпределения по въпрос „Привързана /н/ ли си към родителите си?“ по групи

Отговори	Група			Общо
	1	2	3	
а/ да, към двамата	19	27	39	85
	22,4%	31,8%	45,9%	100%
б/ само към баща си	5	5	0	10
	50,0%	50,0%	0,0%	100%
в/ само към майка си	14	7	6	27
	51,9%	25,9%	22,2%	100%
г/ не съм към никого	12	11	5	28
	42,9%	39,3%	17,9%	100%

Фигура 1. Разпределение на отговорите на въпрос: „Привързан/а ли си към родителите си?“

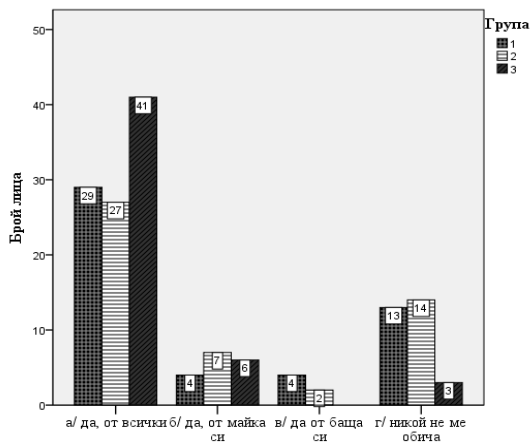
Видима е по-високата привързаност към двамата родители при момичетата без асоциално поведение. Този резултат има отношение и към предходни въпроси в анкетата свързани с взаимодействието в семейството оценено като много ефективно от тази група. Липсата на привързаност при девиантните момичета

и момчета е с високи стойности както и категоричното посочване само на майчина фигура или тази на бащата.

Чувстваш ли се обичан/а? (Дунева, 2020: 225)

**Честотни и процентни разпределения по въпрос:
„Чувстваш ли си обичана /н/?“ по групи**

Отговори	Група			Общо
	1	2	3	
а/ да, от всички	29	27	41	97
	29,9%	27,8%	42,3%	100%
б/ да, от майка си	4	7	6	17
	23,5%	41,2%	35,3%	100%
в/ да, от баща си	4	2	0	6
	66,7%	33,3%	0,0%	100%
г/ никой не ме обича	13	14	3	30
	43,3%	46,7%	10,0%	100%

**Фигура 2. Разпределения на отговорите на въпрос:
„Чувстваш ли си обичана /н/?“ по групи**

Тестът χ -квадрат показва, че има статистически значими различия между групите (χ^2 (df=6) = 15,770, $p < 0,05$).

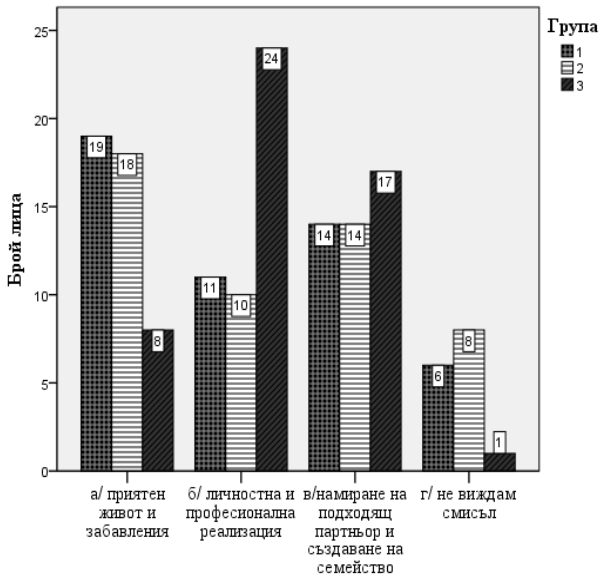
Внимание заслужават високите стойности на отговора „никой не ме обича,,“, който се свързва и с предния въпрос, а стойностите са близки с това, че младежите не са привързани към никой. Отговорите принадлежат на момичетата и момчетата с отклоняващо се поведение. Недвусмислена е и разликата в позициите между първите две групи и тази на момичетата без асоциално поведение.

Как виждаш смисъла на живота си (Дунева, 2020: 199)

Честотните и процентни разпределения на отговорите на изследваните лица от трите групи са представени в таблица 3 и визуализирани на фигура 3.

Таблица 3. Честотни и процентни разпределения по въпрос: „Как виждаш смисъла на живота си?“ по групи

Отговори	Група			Общо
	1	2	3	
а) приятен живот и забавления	19	18	8	45
	42,2%	40,0%	17,8%	100%
б) личностна и професионална реализация	11	10	24	45
	24,4%	22,2%	53,3%	100%
в) намиране на подходящ партньор и създаване на семейство	14	14	17	45
	31,1%	31,1%	37,8%	100%
г) не виждам смисъл	6	8	1	15
	40,0%	53,3%	6,7%	100%

Фигура 3. Разпределения на отговорите на въпрос: „Как виждаш смисъла на живота си?“ по групи

Тестът χ -квадрат показва, че има статистически значими различия между групите (χ^2 (df=6) = 18,667, $p < 0,01$).

Смисълът на живота за момичетата и момчетата с асоциално поведение е насочен към забавление за разлика от момичетата без девиантни прояви, които посочват личностната и професионална реализация като съществена за осмисляне на битието. За жалост резултатите във връзка с липсата на смисъл показват високи стойности при лицата с девиантно поведение.

В хода на това обширно емпирично изследване момичетата и момчетата с асоциално поведение показаха близки резултати по отношение на психосоциални и личностни характеристики. Лицата с асоциални прояви бяха със значително по-лоши резултати от тези без по отношение смисъл на живот, отношение към семейство, приятели, институции, зависимости, привързаност към родители и стил на възпитание. Тази разлика се доказва и

по отношение на значими личностни характеристики с отчетливо влияние върху поведението. Наличието на тези показатели определихме като „асоциална личностна диспозиция“. Изследването позволи да докажем, че съществува различна изявеност на асоциалната диспозиция в рамките на изследваната група от момичета с девиантно поведение. Следователно тя може да се прояви, развие и рецидивира от несигурна със случайни прояви, през умерена със ситуативни до крайна с доминантни асоциални прояви. Факторът с най-решаващо значение за формирането и проявлението на асоциалната личностна диспозиция се оказа родителския стил на възпитание, грижа и привързаност тъй като основни личностни променливи бяха в права зависимост от него.

Момичетата с асоциални прояви, които отговориха „Никой не ме обича“ показаха по-високи стойности на агресивност и степен на конфликт, по-ниска вина, лъжа и социален интерес, най-ниски стойности на самооценка в сравнение с несигурната и умерена асоциална диспозиция.

„Никой не ме обича“ беше отговор свързан с липса на доверие в приятелство и институции, индиферентен към обществените проблеми, апатичен към смислите и мотивите на социалния интерес, безучастен към ценността на съпричастността и споделянето на блага, недобронамерен към другите, подозрителен към тях, отчужден от просоциалните призови да бъде социализиран и превъзпитан.

Момичетата, които отговориха по този начин принадлежат към групата с крайна асоциална личностна диспозиция. Доминантните прояви са с устойчив социално – негативен характер. Перманентно отсъствие от учебни занятия, многократни бягства от дома, скитничество, кражби, проституция, злоупотреби и зависимости, участие в криминогенни групи.

На въпроса свързан с начина на възпитание девойките от групата с крайна АЛД отговориха „строго с наказания“ и „никак,. В хода на изследването се установи, че санкциониращото родителстване се определя като „грижа“, а не като свръхпротекция. Безразличието, липсата на отговорни граници се определя още по-крайното „никак“.

Въпросите свързани с обичта, автономността и интимитета предизвикваха гняв, раздразнение, плач или отказ анкетата да продължи. Същото емоционално дестабилизиране предизвикваха въпросите по отношение на родителска грижа насочени към майката от *Скала за родителска връзка на Parker, G., Tupling, H., Brown, L. B.* 1979.

Девоиците с крайна АЛД формират своеобразен диспозиционен песимизъм към живота свързан основно с липсата на доверие в значимите други. Антропологията на „Никой не ме обича“ в полето на асоциалността има психологически, социални, икономически и културни диапазони. Безспорно родителското умение за възпитание, грижа и емоционално свързване е най-съществената компонента на тези пространства и най-съдържателната част от действието на всеки един личностен или социалнопсихологически фактор.

Целта на това изследване беше да се проследи и докаже не само формирането, но и развитието на момичешката асоциалност. Преди „Никой не ме обича“ съществуват „Да, само от баща си“, „Да, само от майка си“ и „Да, от всички“. С влошаването на диспозицията сякаш изчезва усещането за опора, доверие и емоционална връзка, а с него и чувството за обич. Силата, която поддържа баланса в бурното търсене на идентичност, в кризите и поляриността на емоциите, намалява изтощена от родителско безсилие преобразено като безсмислено санкциониране, фалшив либерализъм или просто несправяне с грижата и отговорността за порасналото дете.

В житейският календар на момичетата с крайна асоциална диспозиция липсват ясните ученически графици. В анкетата те ясно заявяват, че считат училището за безполезно, както и ползите от работата на институциите. Капсулирани изцяло в преживяването си за провал те се смятат недостойни за приятелство и любов. Неумели в осъзнаването и разпознаването на емоции девоиците с крайна асоциална диспозиция показват и най-високи нива на емоционална лабилност. Преднамерено избират най-негативните възможни отговори на въпроси от анкетата: „Не чета“,

„Не се чувствам привързан към никого“, „Нямам приятели“, „Не искам да се обвързвам“, „Не намирам смисъл в живота“, „Не се чувствам удовлетворен от живота“, „Никой не ме обича“ .

Заклучение: Динамиката на юношеската асоциалност особено в нейните крайни проявления с доминантни противообществени събития е пряко свързана с влиянието на „онези други,, които заместват родителите. Значението на връстниците и референтните групи е обичайна норма в този жизнен период и разумният родител не го оспорва. Той обаче устоява правото си да съветва, направлява, изслушва и опазва психичното и физическо благополучие на своето пораснало дете, за да осветява посоките по пътя му.

Причините да се разруши връзката родител – дете са безспорно сложни по характер и травматични като житейски аспект и същина на последиците за детето. „Никой не ме обича“ е винаги част от семейна история или опит за такава. Юношите търсят и копнеят споделеност и това не е просто стремеж към оценка, а извор на жизнеспособност. Да си споделен с другите за младежите означава да тестват себе си в реалност, която тепърва опознават и изпробват преживелищно. Родителите създават онова безопасно пространство на дома, където порасналите деца чувстват сигурност и приемане, независимо от постъпките си.

В известна степен умението на родителите да възпитават, комуникират и приемат децата си е своеобразна „истинска метафора“ (в терминологията на Борхес, 2018:71) на порасналата личност с нейните житейски избори, мироглед и светоусещане, защото „изразява вътрешни връзки между два образа, които са съществували винаги“, тези на родителя и детето.

За Фром „активния характер на любовта“ има задължителни елементи, общи за всички видове обич: “грижа, отговорност, уважение и познание“ (Фром, 2019:31). В „Никой не ме обича“ тези елементи съществуват по деструктивен, изопачен и безсилно хаотичен почин, който отнема доверието, удовлетвореността, смисъла и юношеската радост от живеенето. Асоциалността често е пристана за необичания юноша и неговото отчаяно безсмис-

лие да продължава да търси, заслужава и оспорва онова чувство, което му принадлежи по право, но му е отнето изначално – родителската обич.

БИБЛИОГРАФИЯ / REFERENCES

1. Борхес, Х. (2018) Нови разследвания // **Borhes, H.** (2018) *Novi razsledvania*.

2. Дунева, Д. (2020) Асоциално поведение на лица от женски пол в юношеска възраст и подходи за психокорекция, Дисертационен труд, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ // **Duneva, D.** (2020) *Asotzialno povedenie na litza ot jenski pol v yunosheska vazrast i podhodi za psihokorekctziya*, Disertatzionen trud, VTU „Sv. sv. Kiril i Metodii,,

3. Деларош, П. (2011) Проблемите на юношеството // **Delarorosh, P.** (2011) *Problemite na yunoshestvoto*.

4. Златанова, В. (2017) Изследвания на девиантното поведение // **Zlatanova, V.** (2017) *Izsledvaniya na deviantното Povedenie*.

5. Йончев, В. (1969) Пубертет и душевно здраве // **Yonchev, V.** (1969) *Pubertet i dushevno zdrave*.

6. Кардашева, А. (2008) Психология за родители // **Kardasheva, A.** (2008) *Psihologiya za roditeli*.

7. Левкова, И. (2003) Психология на развитието // **Levkova, I.** (2003) *Psihologiya na razvitiето*.

8. Петров, Г. (1998) Детската престъпност. Теория, методика и практика на превантивната дейност с малолетните и непълнолетните правонарушители. // **Petrov, G.** (1998) *Detskata prestypnost. Teoria, metodika i praktika na prevantivnata deinost s maloletni i nepalnoletni pravonarushiteli*.

9. Фром, Е. (2019) Изкуството да обичаш // **From, E.** (2019) *Izkustvoto da obichash*.